МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Допущено до захисту
«_____» _____ 202__ р.
В.о. зав. кафедри
соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування
_____ Галина БОНДАРЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

«Соціальна допомога соціально вразливим групам населення»

Виконала: здобувачка вищої освіти
ІІІ курсу Р/30 групи очної (денної) форми навчання,
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Освітня програма «Соціальна робота»
Мироненко Олена Сергіївна
Науковий керівник: д.пед.н., проф.
Коляда Наталія Миколаївна

Умань − 2026 року

Анотація

У дослідженні проаналізовано механізми надання соціальної допомоги та соціальних послуг представникам соціально вразливих груп, груп ризику та іншим суб'єктам, які перебувають у стані кризи, зазнають маргінації та соціального виключення, в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Методи дослідження – теоретичні: порівняльний аналіз наукових джерел для визначення основних понять та вивчення теоретичних основ проблеми дослідження; емпіричні: – задля визначення ефективних шляхів розвитку соціальних послуг; включене спостереження, опитування та бесіди.

Результати роботи мають практичну значущість для вдосконалення удосконалення форм, методів та організаційні механізми надання соціальної допомоги та соціальних послуг соціально вразливим групам населення.

Ключові слова: соціальна робота, соціальна допомога, соціальні послуги, соціально вразливі групи населення, групи ризику.

Abstract

The study analyzes the mechanisms for providing social assistance and social services to representatives of socially vulnerable groups, risk groups and other subjects who are in a state of crisis, experiencing marginalization and social exclusion, in the context of modern social transformations.

Research methods - theoretical: comparative analysis of scientific sources to identify basic concepts and study the theoretical foundations of the research problem; empirical: - to identify effective ways to develop social services; included observation, survey and interview.

The results of the work have practical significance for improving the forms, methods and organizational mechanisms for providing social assistance and social services to socially vulnerable groups of the population.

Keywords: social work, social assistance, social services, socially vulnerable groups of the population, risk groups.

ЗМІСТ

ВСТУП ……..…..…..... 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ ……..……..…….. 8

1.1. Поняття «соціальна вразливість», класифікація та характеристика основних соціально вразливих груп населення. Сутність та зміст соціальної допомоги як форми соціального захисту ……..……..…….. 8

1.2. Принципи, функції та нормативно-правове забезпечення соціальної допомоги вразливим групам в Україні. ……..……... 17

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СОЦІАЛЬНО ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ ……. 25

2.1. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів надання соціальної допомоги (державні, комунальні, громадські організації) …… 25

2.2. Аналіз видів та форм соціальної допомоги, що надається обраній вразливій групі. …….. 32

2.3. Дослідження проблем і бар'єрів у реалізації права на соціальну допомогу для вразливих груп. …… 39

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ …….. 43

3.1. Основні напрями оптимізації механізмів надання соціальної допомоги (адресність, прозорість, цифровізація) ……. 43

3.2. Практичні рекомендації щодо впровадження інноваційних технологій соціальної роботи з вразливими групами …… 46

3.3. Обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності взаємодії суб'єктів надання соціальної допомоги ……. 49

3.4. Прогноз можливих результатів від впровадження запропонованих заходів …… 52

ВИСНОВКИ …… 56

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …….. 60

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена низкою факторів, які мають як довгостроковий соціально-економічний, так і невідкладний характер, спричинений повномасштабною агресією.

1. Гуманітарний та безпековий виклик. Внаслідок військових дій в Україні відбулося критичне зростання кількості осіб, які набули статусу соціально вразливих: внутрішньо переміщені особи (ВПО), ветерани та члени їхніх сімей, особи з інвалідністю, люди, які втратили житло та засоби до існування, а також ті, хто постраждав від психологічних травм. Це створює безпрецедентне навантаження на систему соціальної допомоги, вимагаючи негайного перегляду її ефективності та адресності.

2. Необхідність модернізації соціальної політики в контексті євроінтеграції. Україна взяла курс на європейську інтеграцію, що вимагає наближення національних стандартів соціального захисту до європейських. Це стосується як підвищення якості надання соціальних послуг, так і забезпечення недискримінаційного та рівного доступу до них для всіх вразливих груп. Дослідження актуальних проблем соціальної допомоги є необхідним кроком для формування ефективної та сучасної соціальної політики.

3. Проблематика адресності та доступності послуг. Попри значні державні та міжнародні зусилля, залишається гострою проблема нерівномірного доступу до соціальних послуг у різних регіонах України, особливо у сільській місцевості та прифронтових зонах. Нерідко соціальна допомога, включаючи грошові виплати та соціальний супровід, не досягає тих, хто її найбільше потребує через бюрократичні перепони, недостатню поінформованість або обмеженість ресурсів.

4. Теоретична та практична значущість:

- уточнити понятійно-категоріальний апарат соціальної роботи в умовах кризових ситуацій.

- проаналізувати новітні форми та методи соціальної допомоги, які були впроваджені в Україні протягом останніх років (наприклад, цифровізація соціальних послуг).

- розробити конкретні, практично орієнтовані рекомендації для підвищення ефективності роботи соціальних служб та громадських організацій, що займаються підтримкою вразливих груп.

Питання соціального захисту в цілому та соціальної допомоги соціально вразливим групам населення унормовано низкою законодавчих та підзаконних документів, зокрема: Законами України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 (із змінами, зокрема від 2025-2026 років), Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю», «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», «Про державний бюджет України на 2026 рік», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміслених осіб», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні».

Таким чином, усебічне вивчення стану, проблем та перспектив соціальної допомоги соціально вразливим групам населення є своєчасним, теоретично значущим та має високу практичну цінність для формування сталої, справедливої та ефективної системи соціального захисту в післявоєнній Україні.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Бакалаврська робота виконана відповідно до наукової теми кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Актуальні проблеми соціально-педагогічної теорії та практики (№ 0111U007547)».

Мета дослідження полягає в аналізі механізмів надання соціальної допомоги та соціальних послуг представникам соціально вразливих груп,

груп ризику та іншим суб'єктам, які перебувають у стані кризи, зазнають маргінації та соціального виключення, в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Завдання дослідження:

1. Уточнити сутність та співвідношення ключових понять, зокрема: «соціально вразлива група», «група ризику», «стан кризи», «маргіналізація» та «соціальне виключення», у контексті сучасної соціальної роботи.

2. Проаналізувати нормативно-правову базу України, яка регулює надання соціальної допомоги та соціальних послуг визначеним категоріям суб'єктів, та виокремити її сильні та слабкі сторони.

3. Провести аналіз поточної практики та організаційних механізмів надання соціальної допомоги та послуг обраній групі суб'єктів та оцінити їхню адресність і якість.

4. Виявити основні проблеми та бар'єри, які ускладнюють доступ вразливих груп до соціальних послуг та сприяють поглибленню їхньої маргіналізації.

5. Розробити конкретні, науково обґрунтовані рекомендації щодо впровадження інноваційних соціальних послуг та кризових технологій, спрямованих на реінтеграцію суб'єктів у стані кризи та запобігання соціальному виключенню.

Об'єкт дослідження: система соціальної допомоги та соціальних послуг в Україні.

Предмет дослідження: зміст, форми, методи та організаційні механізми надання соціальної допомоги та соціальних послуг соціально вразливим групам населення.

Методи дослідження – теоретичні: порівняльний аналіз наукових джерел для визначення основних понять та вивчення теоретичних основ проблеми дослідження; емпіричні: – задля визначення ефективних шляхів розвитку соціальних послуг; включене спостереження, опитування та бесіди.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для удосконалення форм, методів та організаційні механізми надання соціальної допомоги та соціальних послуг соціально вразливим групам населення.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних заходах факультету соціально-психологічної освіти та фізичної культури Уманського національного університету.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у збірнику праць здобувачів факультету соціальної та психологічної освіти.

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 61 сторінку, основний текст – 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Поняття «соціальна вразливість», класифікація та характеристика основних соціально вразливих груп населення. Сутність та зміст соціальної допомоги як форми соціального захисту

У сучасному науковому дискурсі поняття «соціальна вразливість» посідає центральне місце в теорії соціальної роботи, соціальної політики та системи соціального захисту населення. Воно використовується для позначення стану або сукупності обставин, за яких окремі особи чи соціальні групи зазнають підвищеного ризику втрати або обмеження доступу до базових соціальних благ, ресурсів і можливостей, необхідних для повноцінної життєдіяльності. Соціальна вразливість характеризує не лише матеріальну нестабільність, а й ширший спектр соціальних ризиків, пов'язаних із нерівністю, дискримінацією, соціальною ізоляцією, недостатнім рівнем захисту прав та обмеженим доступом до соціальних послуг.

Змістовно соціальна вразливість відображає взаємодію об'єктивних і суб'єктивних чинників, що зумовлюють зниження соціальної стійкості особи або групи до негативних впливів зовнішнього середовища. До об'єктивних чинників належать економічні умови, рівень розвитку інфраструктури, стан ринку праці, демографічні процеси, наявність або відсутність державних гарантій соціального забезпечення. Суб'єктивні чинники пов'язані з індивідуальними характеристиками особи – віком, станом здоров'я, освітнім рівнем, сімейним статусом, наявністю або відсутністю соціального капіталу. Сукупність зазначених чинників формує певний рівень соціальної захищеності або, навпаки, підвищеної вразливості.

Соціальна вразливість не є статичною категорією; вона має динамічний

характер і змінюється залежно від соціально-економічних, політичних та культурних трансформацій у суспільстві. У періоди кризових явищ – економічної нестабільності, воєнних конфліктів, міграційних процесів, епідеміологічних загроз - коло соціально вразливих осіб істотно розширюється, а ризики соціального відчуження та маргіналізації зростають. В умовах сучасних суспільних викликів соціальна вразливість набуває комплексного характеру, поєднуючи матеріальні, психологічні та правові аспекти.

У науковій літературі соціальна вразливість розглядається як стан підвищеної чутливості до соціальних ризиків та недостатньої здатності самостійно подолати їх наслідки без зовнішньої підтримки. Йдеться про обмеженість ресурсів – фінансових, соціальних, інформаційних, інституційних – що ускладнює адаптацію до змін і перешкоджає реалізації основних прав і свобод. Таким чином, соціальна вразливість пов’язана не лише з фактом наявності несприятливих умов, а й із недостатністю механізмів компенсації та захисту.

Важливою характеристикою соціальної вразливості є її багатовимірність. Вона охоплює економічний вимір (низький рівень доходів, безробіття, відсутність майнових ресурсів), соціальний вимір (обмеженість соціальних зв’язків, дискримінація, стигматизація), правовий вимір (ускладнений доступ до правосуддя, порушення прав людини), а також психологічний вимір (відчуття безпорадності, соціальної ізоляції, зниження самооцінки). Комплексність цієї категорії зумовлює необхідність міждисциплінарного підходу до її аналізу та подолання.

Соціальна вразливість тісно пов’язана з категорією соціального ризику. Соціальний ризик визначається як імовірність настання події, що може призвести до втрати доходу, працездатності або соціального статусу. Натомість соціальна вразливість відображає ступінь незахищеності особи перед такими ризиками та її обмежені можливості протидіяти їм. Відповідно, чим вищий рівень соціальних гарантій, розвиненості інституцій соціального

захисту та доступності соціальних послуг, тим нижчим є рівень соціальної вразливості населення.

У контексті соціальної політики поняття соціальної вразливості виконує аналітичну та практичну функції. З одного боку, воно дає змогу ідентифікувати групи населення, які потребують першочергової підтримки, визначити масштаби соціальних проблем і розробити цільові програми допомоги. З іншого боку, воно слугує теоретичною основою для формування принципів адресності, справедливості та доступності соціальної допомоги.

Формування соціальної вразливості є складним багатофакторним процесом, що зумовлюється взаємодією структурних, інституційних та індивідуальних чинників. Соціальна вразливість не виникає ізольовано, а є результатом сукупності обставин, які обмежують доступ особи або соціальної групи до ресурсів, можливостей та механізмів соціального захисту. Аналіз причин її виникнення потребує системного підходу, що враховує економічні, соціальні, демографічні, політичні та культурні аспекти суспільного розвитку.

Однією з базових причин соціальної вразливості є економічна нестабільність, яка проявляється у низькому рівні доходів, безробітті, нестійкій зайнятості та нерівномірному розподілі матеріальних ресурсів. Обмежений доступ до оплачуваної праці або залежність від нестабільних джерел доходу знижує фінансову автономію особи та підвищує ризик потрапляння у стан бідності. Водночас економічні кризи, інфляційні процеси та структурні зміни на ринку праці посилюють соціальну диференціацію та поглиблюють розрив між різними соціальними групами.

Суттєвим чинником формування соціальної вразливості виступають демографічні та соціально-біологічні особливості. Вік, стан здоров’я, наявність інвалідності, багатодітність, самотність у похилому віці або неповна сім’я можуть обмежувати можливості повноцінної участі в економічному та суспільному житті. Особи з хронічними захворюваннями або зниженими функціональними можливостями потребують додаткових

ресурсів для забезпечення належного рівня життя, що за відсутності адекватної підтримки призводить до зростання їхньої соціальної незахищеності.

Важливу роль відіграють інституційні чинники, пов’язані з ефективністю функціонування системи соціального захисту, освіти, охорони здоров’я та правового забезпечення. Недостатній рівень державних гарантій, складність процедур отримання соціальної допомоги, бюрократичні бар’єри, обмежена доступність соціальних послуг або їхня низька якість можуть суттєво ускладнювати реалізацію соціальних прав громадян. За таких умов навіть незначні життєві труднощі можуть трансформуватися у тривалу соціальну дезадаптацію.

Соціально-культурні чинники також впливають на формування соціальної вразливості. Дискримінація за ознаками статі, віку, етнічного походження, стану здоров’я або соціального статусу сприяє виникненню бар’єрів у доступі до освіти, праці та суспільної участі. Стигматизація окремих груп населення посилює їхню соціальну ізоляцію та обмежує можливості інтеграції у соціум. Відсутність соціального капіталу, зокрема підтримки з боку сім’ї чи громади, додатково ускладнює подолання кризових ситуацій.

Окрему групу причин становлять соціальні ризики, пов’язані з непередбачуваними життєвими обставинами: втрата роботи, хвороба, втрата годувальника, вимушене переміщення, стихійні лиха або інші кризові події. Такі фактори можуть різко змінити соціальний статус особи та призвести до втрати стабільності. Ступінь їхнього впливу залежить від наявності компенсаторних механізмів – заощаджень, страхування, підтримки з боку держави чи громадських інституцій.

Не менш значущими є психологічні та особистісні чинники, що визначають здатність індивіда адаптуватися до складних життєвих умов. Низький рівень освіти, недостатні професійні навички, обмежені комунікативні можливості або знижена мотивація до соціальної активності

можуть зменшувати конкурентоспроможність на ринку праці та ускладнювати процес соціальної інтеграції. Водночас психологічні наслідки тривалого перебування у несприятливих умовах – почуття безнадійності, соціальна апатія, зниження самооцінки – здатні відтворювати стан вразливості у довгостроковій перспективі.

Класифікація соціально вразливих груп населення є важливим теоретичним і практичним завданням соціальної політики та соціальної роботи, оскільки дозволяє систематизувати різноманітні прояви соціальної незахищеності, визначити пріоритетні напрями державної підтримки та забезпечити адресність соціальної допомоги. Соціально вразливі групи формуються під впливом комплексу економічних, демографічних, соціальних та правових чинників, що зумовлює багатовимірність їх структурування.

Найбільш поширеним є поділ соціально вразливих груп за критерієм обмеженості матеріальних ресурсів. До цієї категорії належать малозабезпечені сім’ї, безробітні особи, громадяни з нестабільними або мінімальними доходами, а також особи, які перебувають за межею бідності. Економічна вразливість характеризується низькою платоспроможністю, залежністю від державних трансфертів та обмеженим доступом до соціальних благ.

За демографічним критерієм виділяють групи, вразливість яких зумовлена віковими або сімейними особливостями. До них належать діти, особи похилого віку, багатодітні та неповні сім’ї, одинокі матері або батьки. У цих випадках соціальна вразливість пов’язана з підвищеною потребою у матеріальній, соціальній та психологічній підтримці, а також із обмеженими можливостями самостійного забезпечення належного рівня життя.

Окрему категорію становлять особи з обмеженими фізичними чи психічними можливостями, зокрема люди з інвалідністю та хронічними захворюваннями. Їхня вразливість визначається не лише станом здоров’я, а й соціальними бар’єрами – недостатньою доступністю інфраструктури,

дискримінацією на ринку праці, обмеженим доступом до якісних послуг у сфері освіти та охорони здоров’я. У цьому контексті соціальна вразливість має як медико-соціальний, так і правовий вимір.

Соціально-правовий критерій передбачає виділення груп, що зазнають дискримінації або перебувають у складних життєвих обставинах. До них належать внутрішньо переміщені особи, біженці, бездомні, особи, які постраждали від насильства, а також ті, хто перебуває у конфлікті із законом або повернувся з місць позбавлення волі. Їхня вразливість зумовлена порушенням або обмеженням реалізації базових прав і свобод, нестабільністю соціального статусу та труднощами інтеграції в суспільство.

З позицій соціально-професійного статусу виділяють групи, чия вразливість пов’язана зі специфікою трудової діяльності або її відсутністю. Це, зокрема, довготривало безробітні, молодь без досвіду роботи, працівники з низьким рівнем кваліфікації, особи передпенсійного віку, які втратили роботу. Обмежені можливості працевлаштування або професійної реалізації знижують їхню конкурентоспроможність та підвищують ризик соціального виключення.

У науковій літературі також застосовується класифікація за характером і тривалістю вразливості. Розрізняють тимчасову соціальну вразливість, що виникає внаслідок певних життєвих подій (втрата роботи, хвороба, сімейна криза), та хронічну, яка має тривалий або стійкий характер і пов’язана з глибокими структурними обмеженнями (стійка бідність, інвалідність, системна дискримінація). Такий підхід дозволяє диференціювати інструменти соціальної підтримки залежно від ступеня та характеру проблем.

Окремої уваги заслуговує інтегративний підхід до класифікації, який враховує можливість поєднання кількох чинників вразливості в межах однієї особи чи групи. Так званий ефект кумулятивної вразливості виникає тоді, коли економічні, соціальні та медичні проблеми взаємно посилюють одна одну, ускладнюючи процес соціальної адаптації. Наприклад, поєднання безробіття, хронічного захворювання та відсутності сімейної підтримки

значно підвищує рівень соціального ризику.

В умовах сучасних соціально-економічних трансформацій в Україні проблема соціальної вразливості набуває особливої актуальності. Структура соціально вразливих груп населення формується під впливом демографічних процесів, економічної нестабільності, воєнних подій, міграційних явищ та реформування системи соціального захисту. До основних соціально вразливих груп в Україні належать категорії населення, які через об'єктивні або суб'єктивні обставини потребують додаткової державної підтримки та соціального супроводу.

Однією з найбільш чисельних груп є малозабезпечені сім'ї та особи з низьким рівнем доходів. Їхня соціальна вразливість зумовлена нестачею фінансових ресурсів для задоволення базових потреб, залежністю від державних соціальних виплат та підвищеним ризиком соціального виключення. Особливої уваги потребують сім'ї з дітьми, зокрема багатодітні та неповні, оскільки утримання та виховання дітей в умовах обмежених матеріальних можливостей створює додаткове соціально-економічне навантаження.

Значну частку серед соціально вразливого населення становлять особи похилого віку. Вразливість цієї групи пов'язана зі зниженням працездатності, необхідністю медичного обслуговування, обмеженими можливостями додаткового заробітку та нерідко – із соціальною ізоляцією. Низький рівень пенсійного забезпечення та зростання вартості життєво необхідних товарів і послуг посилюють ризики матеріальної нестабільності.

Окрему категорію складають особи з інвалідністю та громадяни з хронічними захворюваннями. Їхня соціальна вразливість визначається поєднанням медичних, економічних і соціальних факторів: обмеженою мобільністю, труднощами працевлаштування, необхідністю постійної реабілітації та спеціалізованих послуг. Незважаючи на поступовий розвиток інклюзивного середовища, проблеми доступності інфраструктури та дискримінаційні бар'єри залишаються актуальними.

В умовах збройного конфлікту та масштабних міграційних процесів особливої значущості набули внутрішньо переміщені особи та громадяни, які постраждали від воєнних дій. Їхня вразливість зумовлена втратою житла, роботи, соціальних зв’язків, необхідністю адаптації до нових умов проживання та працевлаштування. Вони потребують комплексної підтримки, що охоплює матеріальну допомогу, психологічний супровід та сприяння соціальній інтеграції.

До соціально вразливих груп також належать безробітні, особи передпенсійного віку, молодь без досвіду роботи, бездомні, особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також громадяни, що постраждали від насильства чи інших форм соціальної дезадаптації. Їх об’єднує підвищений ризик втрати соціального статусу та обмежений доступ до ресурсів, необхідних для повноцінної участі в суспільному житті.

Соціальна допомога є складовою системи соціального захисту населення та виступає одним із ключових механізмів реалізації державної соціальної політики. Її сутність полягає у наданні підтримки особам і сім’ям, які перебувають у складних життєвих обставинах або не мають достатніх ресурсів для забезпечення мінімально прийнятного рівня життя. Соціальна допомога спрямована на компенсацію наслідків соціальних ризиків та запобігання поглибленню соціальної нерівності.

Як форма соціального захисту, соціальна допомога має цільовий та адресний характер. Вона надається з урахуванням конкретних потреб отримувача та ґрунтується на принципах справедливості, доступності, гуманності та законності. На відміну від соціального страхування, яке передбачає попередню участь особи у формуванні страхових фондів, соціальна допомога фінансується переважно за рахунок державного та місцевих бюджетів і спрямована на підтримку тих, хто не має достатнього страхового стажу або перебуває у кризовій ситуації.

Зміст соціальної допомоги охоплює різноманітні види підтримки: грошові виплати, натуральну допомогу, соціальні послуги, пільги та

компенсації. Грошові виплати можуть мати регулярний або одноразовий характер і спрямовуються на забезпечення базових потреб особи чи сім'ї. Натуральна допомога передбачає надання продуктів харчування, засобів гігієни, одягу, технічних засобів реабілітації. Соціальні послуги включають консультування, соціальний супровід, догляд, реабілітаційні заходи та сприяння працевлаштуванню.

Важливою складовою соціальної допомоги є її превентивна функція, що полягає у запобіганні соціальному виключенню та маргіналізації. Надання своєчасної підтримки дозволяє знизити ризик тривалої залежності від соціальних виплат та сприяє відновленню соціальної активності отримувачів. У цьому контексті соціальна допомога має не лише компенсаторний, а й інтеграційний характер.

Соціальна допомога також виконує стабілізаційну функцію, забезпечуючи мінімальні соціальні гарантії та підтримуючи соціальну рівновагу в суспільстві. Вона сприяє зменшенню соціальної напруги, зміцненню довіри до державних інституцій та реалізації принципу соціальної справедливості.

Отже, соціальна допомога як форма соціального захисту населення є системою заходів матеріального, організаційного та соціального характеру, спрямованих на підтримку соціально вразливих груп, забезпечення мінімальних стандартів життя та створення умов для їхньої соціальної інтеграції. Її ефективність залежить від рівня нормативно-правового регулювання, фінансового забезпечення та здатності держави реалізувати принципи адресності й комплексності підтримки.

Проведений аналіз поняття «соціальна вразливість» дозволяє зробити висновок, що це комплексна категорія, яка характеризує ступінь ризику особи або групи населення відсутності соціальної, економічної, психологічної та правової підтримки у разі настання життєвих труднощів. Соціальна вразливість формується під впливом багатьох факторів, серед яких економічні труднощі, низький рівень освіти, проблеми зі здоров'ям,

соціальна ізоляція та дискримінаційні практики. Вона проявляється у зниженні можливостей для забезпечення базових потреб, обмеженні доступу до соціальних послуг та зменшенні життєвого потенціалу.

Класифікація соціально вразливих груп населення дозволяє виділити категорії, що потребують особливої соціальної підтримки, серед яких: люди похилого віку, особи з інвалідністю, безробітні, малозабезпечені сім'ї, внутрішньо переміщені особи, діти та молодь із складними життєвими обставинами, біженці та інші групи, які опинилися у стані соціальної нестабільності. Кожна з цих груп має специфічні потреби та ризики, що зумовлює необхідність диференційованого підходу до надання допомоги.

Сутність і зміст соціальної допомоги полягають у створенні умов для задоволення базових потреб людини, забезпеченні її права на соціальний захист, покращенні рівня життя та інтеграції у соціальне середовище. Соціальна допомога реалізується через матеріальні виплати, надання соціальних послуг, пільги, програми інтеграції та реабілітації, що забезпечує комплексне реагування на потреби вразливих груп. Вона виступає ключовим елементом системи соціального захисту, спрямованим на зменшення негативних наслідків соціальної вразливості та забезпечення рівних можливостей для всіх категорій населення.

1.2. Принципи, функції та нормативно-правове забезпечення соціальної допомоги вразливим групам в Україні

Принципи надання соціальної допомоги становлять фундаментальні засади, на яких ґрунтується функціонування системи соціального захисту населення. Вони визначають спрямованість, зміст і механізми реалізації соціальної підтримки, забезпечують її відповідність правовим нормам і соціальним потребам, а також сприяють досягненню справедливості та ефективності у сфері соціальної політики. Принципи мають нормативний і методологічний характер, оскільки водночас відображають ціннісні

орієнтири суспільства та виступають практичними орієнтирами для діяльності органів соціального захисту.

Одним із базових є принцип законності, що передбачає здійснення соціальної допомоги виключно на підставі чинного законодавства та в межах визначених повноважень. Він забезпечує правову визначеність, прозорість процедур, дотримання прав отримувачів допомоги та унеможливлює дискреційні або дискримінаційні рішення з боку суб'єктів надання соціальних послуг.

Важливе значення має принцип адресності, відповідно до якого соціальна допомога спрямовується конкретним особам чи сім'ям, які дійсно потребують підтримки. Адресність передбачає оцінювання індивідуальних потреб, матеріального становища та життєвих обставин отримувачів з метою раціонального використання бюджетних ресурсів і запобігання нецільовому наданню допомоги.

Принцип соціальної справедливості відображає необхідність забезпечення рівних можливостей для всіх громадян та компенсації нерівностей, що виникають унаслідок об'єктивних соціальних ризиків. Його реалізація спрямована на підтримку найбільш уразливих категорій населення та зменшення соціальної диференціації. Соціальна допомога у цьому контексті виступає інструментом перерозподілу ресурсів на користь тих, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

Не менш важливим є принцип доступності, який передбачає реальну можливість кожної особи звернутися за соціальною допомогою та отримати її без надмірних адміністративних перешкод. Доступність охоплює інформаційний компонент (поінформованість населення про наявні види підтримки), територіальну наближеність соціальних служб, а також спрощені процедури оформлення документів.

Принцип гуманності та поваги до гідності особи зумовлює необхідність надання допомоги з урахуванням індивідуальних потреб і без приниження честі чи репутації отримувача. Соціальна підтримка має здійснюватися з

дотриманням етичних норм, конфіденційності персональних даних і недопущення стигматизації осіб, які звертаються за допомогою.

Комплексність і системність є принципами, що передбачають узгоджене поєднання різних форм і видів підтримки – матеріальної, соціальної, психологічної, реабілітаційної. Такий підхід дає змогу врахувати багатовимірний характер соціальної вразливості та забезпечити всебічне сприяння подоланню складних життєвих обставин.

Принцип превентивності орієнтує систему соціальної допомоги не лише на подолання вже існуючих проблем, а й на попередження їх виникнення або загострення. Своєчасне виявлення ризиків та раннє втручання сприяють зменшенню соціальних витрат у майбутньому та підвищенню ефективності соціальної політики.

Окремо слід відзначити принцип партнерства і міжвідомчої взаємодії, який передбачає координацію діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських та благодійних організацій. Така взаємодія забезпечує узгодженість дій, обмін інформацією та оптимізацію ресурсів у процесі надання соціальної допомоги.

Соціальна допомога як складова системи соціального захисту населення виконує низку важливих функцій, які визначають її місце у структурі державної соціальної політики та зумовлюють її значення для забезпечення соціальної стабільності суспільства. Функціональне призначення соціальної допомоги полягає не лише у матеріальній підтримці соціально вразливих категорій населення, а й у створенні умов для збереження соціальної рівноваги, попередження соціального виключення та забезпечення реалізації конституційних прав громадян.

Однією з ключових є компенсаторна функція, що передбачає часткове або повне відшкодування втрат, спричинених соціальними ризиками, такими як безробіття, втрата працездатності, інвалідність, втрата годувальника чи інші складні життєві обставини. Соціальна допомога у цьому випадку виступає механізмом підтримання мінімального рівня матеріального

забезпечення та запобігання різкому зниженню життєвого рівня особи або сім’ї.

Важливе значення має захисна функція, яка полягає у гарантуванні базових соціальних стандартів і забезпеченні мінімальних умов для гідного існування. Реалізація цієї функції спрямована на недопущення соціальної маргіналізації та підтримку осіб, які не можуть самостійно подолати негативні наслідки життєвих обставин. Захисна функція сприяє зміцненню соціальної безпеки та стабільності в суспільстві.

Інтеграційна функція соціальної допомоги полягає у сприянні включенню соціально вразливих осіб у повноцінне суспільне життя. Надання підтримки створює умови для відновлення соціальної активності, підвищення рівня самозабезпечення та подолання ізоляції. У цьому контексті соціальна допомога має не лише пасивний, а й активний характер, оскільки поєднується із заходами соціальної адаптації, професійної орієнтації та реабілітації.

Не менш значущою є превентивна функція, спрямована на попередження виникнення або загострення складних життєвих ситуацій. Своєчасне надання допомоги дозволяє зменшити ризик переходу тимчасових труднощів у стійку соціальну дезадаптацію. Превентивний аспект особливо важливий у роботі з сім’ями з дітьми, особами похилого віку, безробітними та іншими категоріями, що перебувають у зоні підвищеного соціального ризику.

Соціальна допомога також виконує регулятивну функцію, яка проявляється у впливі на процеси перерозподілу матеріальних ресурсів у суспільстві. Через систему соціальних трансфертів держава забезпечує підтримку тих груп населення, які потребують додаткових гарантій, тим самим пом’якшуючи соціальну нерівність та сприяючи реалізації принципу соціальної справедливості.

Стабілізаційна функція полягає у зменшенні соціальної напруги та підтриманні суспільної рівноваги в умовах економічних або політичних криз.

Соціальна допомога виступає інструментом реагування на кризові явища, запобігаючи різкому погіршенню соціально-економічного становища населення та зміцнюючи довіру до державних інституцій.

Крім того, соціальна допомога має соціально-відновлювальну функцію, яка спрямована на відновлення соціального статусу особи, її працездатності та можливостей для самореалізації. У поєднанні з програмами соціального супроводу та реабілітації ця функція сприяє підвищенню рівня соціальної активності та зменшенню залежності від державної підтримки.

Нормативно-правова база соціальної допомоги в Україні становить цілісну систему законодавчих і підзаконних актів, що визначають правові засади, принципи, механізми та порядок надання соціальної підтримки населенню. Її формування ґрунтується на конституційних положеннях про соціальну державу та гарантіях права громадян на соціальний захист, що зумовлює пріоритетність відповідного напряму державної політики.

Основу правового регулювання соціальної допомоги становить Конституція України, яка закріплює право кожного на соціальний захист у разі повної, часткової чи тимчасової втрати працездатності, безробіття, втрати годувальника, старості та в інших випадках, передбачених законом. Конституційні норми визначають обов’язок держави створювати умови для забезпечення гідного рівня життя громадян та формують базові орієнтири для розвитку спеціального законодавства у сфері соціальної допомоги.

Ключовим актом, що регламентує організаційні та правові засади надання соціальних послуг, є Закон України «Про соціальні послуги». Він визначає поняття соціальної послуги, принципи її надання, коло суб’єктів, що здійснюють відповідну діяльність, а також порядок оцінювання потреб отримувачів. Закон передбачає впровадження індивідуального підходу, стандартизацію послуг та розширення участі недержавного сектору у сфері соціального обслуговування.

Правове регулювання грошових форм підтримки здійснюється, зокрема, на підставі Закон України «Про державну соціальну допомогу

малозабезпеченим сім’ям», який встановлює умови призначення та порядок виплати адресної допомоги сім’ям з низьким рівнем доходів. Цей нормативний акт закріплює механізм визначення права на допомогу з урахуванням сукупного доходу сім’ї та прожиткового мінімуму, що забезпечує реалізацію принципу адресності.

Особливості соціального захисту осіб з інвалідністю регулюються Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», який визначає гарантії рівних прав і можливостей, механізми соціальної адаптації та забезпечення технічними й іншими засобами реабілітації. Закон спрямований на створення умов для інтеграції осіб з інвалідністю у суспільне життя та подолання дискримінаційних бар’єрів.

Соціальна підтримка сімей із дітьми регламентується Закон України «Про державну допомогу сім’ям з дітьми», який визначає види державної допомоги, порядок її призначення та виплати. Нормативний акт охоплює допомогу при народженні дитини, одиноким матерям, опікунам та іншим категоріям отримувачів.

Важливе значення у системі правового регулювання мають підзаконні нормативні акти Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, які конкретизують механізми реалізації законів, встановлюють порядок подання документів, визначають стандарти соціальних послуг та критерії оцінювання потреб. Такі акти забезпечують практичне впровадження законодавчих норм і адаптацію соціальної політики до поточних соціально-економічних умов.

Окрім національного законодавства, нормативно-правова база соціальної допомоги формується з урахуванням міжнародних зобов’язань України у сфері прав людини та соціального захисту. Ратифіковані міжнародні договори та конвенції впливають на гармонізацію внутрішнього законодавства із загальновизнаними стандартами соціальної справедливості та недискримінації.

Державна соціальна політика є стратегічним напрямом діяльності держави, спрямованим на забезпечення соціальної стабільності, зниження рівня нерівності та створення умов для гідного життя кожного громадянина. У контексті підтримки соціально вразливих груп населення вона виконує системоутворюючу функцію, оскільки визначає цілі, пріоритети, механізми та інструменти соціального захисту. Саме через соціальну політику держава реалізує свої конституційні зобов'язання щодо гарантування права на соціальне забезпечення та допомогу у складних життєвих обставинах.

Роль державної соціальної політики полягає передусім у формуванні нормативно-правового середовища, що регламентує порядок надання соціальної допомоги, визначає критерії її призначення та встановлює соціальні стандарти. Законодавче закріплення соціальних гарантій створює правову основу для захисту інтересів соціально вразливих осіб та забезпечує рівність доступу до державної підтримки. Водночас соціальна політика виступає інструментом координації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері соціального захисту.

Важливою складовою ролі державної соціальної політики є перерозподільна функція, яка реалізується через механізми бюджетного фінансування соціальних програм, виплат і послуг. За допомогою системи податків і соціальних трансфертів держава здійснює перерозподіл ресурсів на користь найбільш уразливих категорій населення, тим самим пом'якшуючи соціально-економічну диференціацію. Такий підхід сприяє забезпеченню мінімальних соціальних стандартів і підтриманню суспільної рівноваги.

Соціальна політика також виконує інтеграційну роль, створюючи умови для включення соціально вразливих груп у повноцінне суспільне життя. Реалізація програм професійної підготовки, працевлаштування, соціальної адаптації та реабілітації сприяє підвищенню рівня самозабезпечення осіб і зменшенню їх залежності від державної підтримки. Таким чином, соціальна політика орієнтується не лише на надання матеріальної допомоги, а й на стимулювання соціальної активності та відповідальності громадян.

В умовах суспільних трансформацій, економічних криз і воєнних викликів роль державної соціальної політики істотно зростає. Вона забезпечує оперативне реагування на нові соціальні ризики, розширення програм підтримки та адаптацію механізмів соціального захисту до змінюваних умов. Особливого значення набувають заходи щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, сімей із дітьми, людей похилого віку та інших категорій, які потребують комплексної допомоги.

Крім матеріального аспекту, державна соціальна політика має ціннісно-нормативний вимір. Вона формує у суспільстві уявлення про соціальну справедливість, солідарність і відповідальність держави перед громадянами. Підтримка вразливих груп сприяє зміцненню довіри до державних інституцій, зменшенню соціальної напруги та консолідації суспільства.

Отже, державна соціальна політика відіграє визначальну роль у підтримці соціально вразливих груп населення, забезпечуючи правові, фінансові та організаційні умови для реалізації соціальної допомоги. Її ефективність залежить від комплексності підходів, узгодженості дій різних інституцій та орієнтації на довгострокове підвищення якості життя населення.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ПРАКТИКИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ СОЦІАЛЬНО ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів надання соціальної допомоги (державні, комунальні, громадські організації)

Державні органи соціального захисту населення є ключовими інституціями у системі соціальної допомоги, оскільки вони забезпечують реалізацію державних програм підтримки соціально вразливих категорій громадян, координують надання послуг та контролюють ефективність використання ресурсів соціального захисту. Їхня діяльність ґрунтується на принципах законності, адресності, комплексності та доступності соціальної допомоги, що дозволяє державі виконувати свої конституційні обов’язки щодо забезпечення гідного рівня життя населення.

До основних завдань державних органів соціального захисту належить проведення оцінки потреб громадян, які звертаються за соціальною допомогою. Наприклад, центри соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді здійснюють індивідуальне соціальне консультування, оцінюють матеріальне становище родин, стан здоров’я, рівень соціальної підтримки з боку громади, а на основі цих даних визначають види допомоги, які можуть бути надані – грошові виплати, пільги, соціальні послуги чи реабілітаційні заходи [6].

Однією з ключових функцій є організація та здійснення виплат соціальних трансфертів. Наприклад, через територіальні управління соціального захисту населення здійснюється виплата державної допомоги малозабезпеченим сім’ям, допомоги при народженні дитини, пенсій за віком або по інвалідності. Працівники органів соціального захисту контролюють правильність нарахування, своєчасність виплат та відповідність доходів сім’ї встановленим критеріям, що забезпечує адресність і цільовий характер допомоги.

Важливою складовою діяльності державних органів є надання соціальних послуг, що передбачає не лише матеріальну підтримку, а й соціальний супровід. Наприклад, державні соціальні установи надають допомогу особам з інвалідністю у вигляді психологічного консультування, організації денних центрів для людей похилого віку, технічних засобів реабілітації або професійної підготовки. Для дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, органи соціального захисту організовують роботу кризових центрів та притулків, забезпечують супровід опікунів і надають підтримку в питаннях освіти та розвитку.

Державні органи також координують взаємодію з іншими структурами та недержавними організаціями. Наприклад, у випадках внутрішньо переміщених осіб органи соціального захисту взаємодіють з місцевими адміністраціями, гуманітарними організаціями та благодійними фондами для забезпечення житлом, продуктами харчування, медичною допомогою та соціальною адаптацією. Така координація дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси та надавати комплексну підтримку.

Ще одним напрямом роботи є контроль і моніторинг соціальних програм. Державні органи соціального захисту збирають та аналізують статистичні дані щодо кількості отримувачів допомоги, рівня охоплення вразливих груп, фінансових витрат та результативності заходів соціальної політики. На основі цього формується звітність для центральних органів влади, а також коригуються програми і механізми надання соціальної допомоги [5].

Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у системі соціального захисту населення, оскільки саме на рівні територіальних громад реалізуються більшість соціальних програм, що спрямовані на підтримку вразливих категорій громадян. Їхня діяльність доповнює функції державних органів соціального захисту та забезпечує адаптацію соціальної політики до конкретних потреб місцевого населення.

Основним завданням органів місцевого самоврядування є організація надання соціальних послуг на місцевому рівні. Наприклад, через центри надання соціальних послуг (ЦНАПи соціального спрямування) громади забезпечують оформлення та нарахування адресної допомоги, організовують підтримку сімей із дітьми, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, надають консультації з питань соціального страхування, житлових субсидій та пільг. Такий підхід дозволяє забезпечити доступність соціальної допомоги та оперативне реагування на запити громадян.

Органи місцевого самоврядування також координують діяльність місцевих закладів соціальної інфраструктури – будинків для людей похилого віку, притулків для дітей, кризових центрів для постраждалих від насильства та центрів для осіб з інвалідністю. Наприклад, у багатьох об'єднаних територіальних громадах України організовуються денні центри для літніх людей, де вони отримують медичний нагляд, харчування, психологічну підтримку та можливість соціальної взаємодії.

Важливою функцією є також забезпечення соціальної інтеграції вразливих груп. Місцеві органи влади розробляють програми зайнятості, професійної підготовки та реабілітації, що дозволяє особам з обмеженими можливостями або безробітним громадянам отримати додаткові ресурси для самореалізації та соціальної активності. Наприклад, у Києві та Львові реалізуються програми працевлаштування осіб з інвалідністю через муніципальні соціальні підприємства та спеціальні центри зайнятості.

Органи місцевого самоврядування відповідають за ефективне використання місцевого бюджету у сфері соціальної підтримки. Вони приймають рішення щодо виділення коштів на конкретні соціальні програми, контролюють їх розподіл та оцінюють результативність заходів. Наприклад, у Чернігові місцева рада затверджує програми матеріальної підтримки малозабезпечених сімей та виділяє кошти на компенсацію комунальних послуг для пенсіонерів.

Крім того, органи місцевого самоврядування виступають координаторами взаємодії з громадськими та благодійними організаціями, що працюють у сфері соціальної допомоги. Спільні ініціативи дозволяють охоплювати більшу кількість отримувачів допомоги, залучати додаткові ресурси та забезпечувати комплексний підхід до вирішення соціальних проблем громади. Наприклад, у деяких об’єднаних територіальних громадах органи влади спільно з благодійними фондами організовують харчові пакети для багатодітних сімей та соціальні патрулі для підтримки осіб похилого віку.

Громадські та благодійні організації відіграють важливу роль у системі соціальної допомоги, доповнюючи державні та місцеві інституції та забезпечуючи оперативне реагування на соціальні потреби вразливих груп населення. Їхня діяльність спрямована на надання матеріальної, соціальної, психологічної та юридичної підтримки, організацію волонтерської допомоги та реалізацію програм, що підвищують соціальну інтеграцію та адаптацію громадян у складних життєвих обставинах.

Однією з основних функцій громадських організацій є надання адресної допомоги конкретним категоріям населення. Наприклад, благодійний фонд «Таблеточки» в Україні забезпечує підтримку дітей, які потребують лікування онкологічних захворювань, включаючи оплату медичних послуг, закупівлю ліків та забезпечення психологічної підтримки сімей. Інші організації, як-от «Карітас України», надають гуманітарну допомогу внутрішньо переміщеним особам, включаючи харчові набори, засоби гігієни та тимчасове житло. Така адресна допомога дозволяє оперативно реагувати на нагальні потреби громадян, що не завжди може забезпечити держава через бюрократичні процедури [2].

Громадські організації також здійснюють соціально-профілактичну та інтеграційну діяльність. Наприклад, «Українська фундація прав людини» реалізує програми підтримки осіб, які опинилися у конфлікті із законом або постраждали від насильства, надаючи юридичні консультації, тренінги з

соціальної адаптації та психологічний супровід. Подібні ініціативи сприяють зменшенню ризику соціального виключення та підвищують рівень самозабезпечення громадян.

Важливим аспектом діяльності є координація з державними та місцевими органами. Громадські організації часто залучаються до реалізації державних програм соціальної підтримки, беручи на себе частину організаційної, матеріальної або інформаційної роботи. Наприклад, у співпраці з місцевими центрами соціальних служб, волонтерські об’єднання допомагають здійснювати доставку продуктів харчування та медикаментів малозабезпеченим сім’ям або людям похилого віку, що проживають у віддалених населених пунктах. Така взаємодія дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів і розширити охоплення отримувачів допомоги.

Громадські та благодійні організації активно впроваджують програми розвитку волонтерства та залучення ресурсів від міжнародних донорів. Наприклад, організації, що працюють у сфері підтримки внутрішньо переміщених осіб, реалізують проекти з фінансування житла, медичного обслуговування та навчання дітей, залучаючи кошти Європейського Союзу або міжнародних гуманітарних фондів. Це дозволяє покривати соціальні потреби, які не завжди повністю задовольняються державним сектором.

Крім того, громадські організації здійснюють інформаційно-просвітницьку діяльність, що допомагає громадянам отримувати знання про доступні форми соціальної підтримки та механізми її отримання. Це включає організацію семінарів, тренінгів, консультацій та публікацій у медіа, що підвищує обізнаність населення і сприяє ефективному використанню соціальних програм.

Міжвідомча взаємодія у сфері соціальної допомоги є важливим механізмом забезпечення ефективності соціального захисту населення, оскільки соціальна вразливість часто носить комплексний характер і потребує координації дій різних інституцій. Такий підхід дозволяє

поєднувати зусилля державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських та благодійних організацій, а також медичних, освітніх і правоохоронних структур, забезпечуючи комплексну підтримку осіб і сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Одним із ключових аспектів міжвідомчої взаємодії є обмін інформацією та даними про потреби вразливих груп населення. Наприклад, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді обмінюються інформацією з місцевими медичними закладами та службами зайнятості щодо стану здоров'я, працевлаштування або потреб у соціальних послугах конкретних осіб. Це дозволяє точно визначати види допомоги, що мають бути надані, та уникати дублювання ресурсів.

Координація спільних заходів є ще одним важливим напрямом міжвідомчої взаємодії. Наприклад, при роботі з внутрішньо переміщеними особами органи соціального захисту, місцеві ради, медичні установи та благодійні організації координують дії щодо забезпечення тимчасового житла, медичного обслуговування, освіти дітей та психологічної підтримки. Такий підхід забезпечує комплексність допомоги та максимальне охоплення потреб населення.

Важливим елементом взаємодії є розробка і впровадження спільних соціальних програм та проектів. Наприклад, у ряді українських об'єднаних територіальних громад реалізуються проекти, що поєднують матеріальну підтримку малозабезпечених сімей, навчальні курси для безробітних та реабілітаційні заходи для осіб з інвалідністю. У таких програмах беруть участь державні структури, місцеві ради та громадські організації, що забезпечує синергію ресурсів та підвищує ефективність надання допомоги [10].

Моніторинг і оцінка ефективності соціальних заходів також здійснюються у межах міжвідомчої взаємодії. Наприклад, під час реалізації соціальних проектів для людей похилого віку співпрацюють соціальні служби, департаменти охорони здоров'я та волонтерські організації,

збираючи статистику щодо охоплення, якості наданих послуг та соціального впливу програм. На основі таких даних відбувається коригування політики та оптимізація ресурсів.

Крім того, міжвідомча взаємодія передбачає впровадження стандартів і протоколів надання соціальної допомоги, що регламентують обов'язки кожного суб'єкта, строки та механізми виконання завдань. Це дозволяє уникати колізій у роботі різних установ та підвищує якість і своєчасність надання допомоги.

Діяльність суб'єктів соціальної допомоги – державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських і благодійних організацій – є взаємопов'язаною та спрямованою на забезпечення комплексного соціального захисту вразливих груп населення. Державні інституції виконують ключові функції щодо оцінки потреб, надання матеріальної та соціальної підтримки, контролю за ефективністю програм і нормативним регулюванням. Органи місцевого самоврядування забезпечують доступність соціальних послуг на рівні громад, організовують місцеві програми підтримки та координують діяльність закладів соціальної інфраструктури. Громадські та благодійні організації доповнюють державні заходи, надаючи адресну допомогу, реалізуючи інтеграційні та профілактичні програми та залучаючи додаткові ресурси.

Міжвідомча взаємодія є ключовим механізмом, що забезпечує комплексність і координацію дій різних суб'єктів соціальної підтримки, дозволяючи оперативно реагувати на потреби громадян, уникати дублювання ресурсів і підвищувати ефективність надання допомоги. Усі рівні взаємодії спрямовані на досягнення основної мети соціальної політики – забезпечення соціальної справедливості, підтримки вразливих груп і зміцнення соціальної стабільності в суспільстві.

2.2. Аналіз видів та форм соціальної допомоги, що надається обраній вразливій групі

Люди похилого віку є однією з найбільш соціально вразливих груп населення, оскільки вони стикаються з комплексом фізіологічних, соціальних та економічних ризиків, які ускладнюють їхнє повноцінне функціонування в суспільстві. Старіння організму супроводжується поступовим зниженням фізичної та психічної працездатності, зменшенням адаптаційних можливостей до стресових ситуацій та хронічними захворюваннями, що підвищує потребу в медичній, соціальній та психологічній підтримці.

Соціальна вразливість осіб похилого віку обумовлюється кількома факторами. По-перше, економічним: значна частина людей у пенсійному віці має обмежені доходи, що часто не покривають базових потреб у харчуванні, житлі та медичному обслуговуванні. По-друге, психологічним: старші люди можуть відчувати самотність, соціальну ізоляцію та втрату соціальної ролі після виходу на пенсію. По-третє, фізичним: обмежена мобільність та наявність хронічних захворювань ускладнюють доступ до соціальних послуг та медичної допомоги.

У структурі соціальної вразливості старших людей також важливу роль відіграють інституційні та соціальні чинники. Наприклад, недостатня доступність медичних та соціальних послуг у віддалених населених пунктах, обмежена інфраструктура для людей з обмеженою рухливістю, а також низький рівень цифрової грамотності ускладнюють отримання інформації про доступні програми соціальної підтримки. Крім того, соціальні стереотипи щодо людей похилого віку, що зменшують їхню участь у суспільному та економічному житті, сприяють маргіналізації цієї групи.

Демографічна динаміка в Україні свідчить про постійне зростання частки осіб похилого віку, що створює додаткові виклики для системи соціальної допомоги. У зв’язку з цим держава та громадські організації мають забезпечувати не лише матеріальну підтримку, але й комплексні

заходи соціальної інтеграції, включаючи доступ до медичних послуг, організацію соціальної активності, психологічний супровід та реабілітаційні програми.

Соціальна допомога людям похилого віку є багаторівневою та комплексною системою заходів, що спрямовані на забезпечення мінімального рівня матеріального забезпечення, покращення якості життя, соціальну інтеграцію та підтримку фізичного і психічного здоров'я. Основні види соціальної допомоги можна розділити на матеріальну підтримку, надання соціальних послуг та пільги, кожен з яких має свої особливості та форму реалізації.

Матеріальна підтримка спрямована на забезпечення базових потреб людей похилого віку і включає пенсії, державні соціальні допомоги та адресні грошові виплати. Пенсійне забезпечення є основним джерелом доходу більшості осіб старшого віку. В Україні пенсії призначаються відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», враховуючи стаж роботи, рівень внесків та розмір заробітної плати. Державна допомога також надається малозабезпеченим пенсіонерам або особам з обмеженими можливостями, які не мають достатнього доходу для покриття базових потреб. Наприклад, соціальна допомога у вигляді щомісячної грошової виплати для осіб, які проживають на територіях із підвищеними життєвими витратами, дозволяє компенсувати витрати на житло та комунальні послуги.

Соціальні послуги для людей похилого віку охоплюють комплекс заходів, що сприяють підтриманню їхньої автономності, активності та соціальної інтеграції. До таких послуг належать догляд вдома, доставка продуктів та ліків, психологічна підтримка, організація денних центрів для людей похилого віку, програми реабілітації та фізичної активності. Наприклад, у багатьох містах України муніципальні центри соціальних послуг організовують денні клуби, де пенсіонери отримують можливість брати участь у культурно-освітніх заходах, фізичних заняттях та соціальних

інтерактивних програмах. Догляд вдома включає допомогу у побутових питаннях, медичний супровід та консультації соціальних працівників, що особливо важливо для маломобільних або тяжкохворих осіб.

Пільги для людей похилого віку мають економічний та соціальний характер і включають компенсації за оплату комунальних послуг, знижки на проїзд у громадському транспорті, безкоштовне або пільгове медичне обслуговування та доступ до культурно-освітніх закладів. Наприклад, у багатьох регіонах України пенсіонери користуються правом на безкоштовний проїзд у громадському транспорті, що забезпечує мобільність і соціальну активність. Пільги на оплату житлово-комунальних послуг дозволяють зменшити фінансове навантаження та підтримати стабільний рівень життя.

Програми соціальної інтеграції та активного довголіття. Цей вид допомоги спрямований на підтримку соціальної активності та збереження психоемоційного здоров'я людей похилого віку. Програми включають організацію клубів за інтересами, освітніх курсів для пенсіонерів, заходів культурного та спортивного спрямування. Наприклад, проекти «Університет третього віку» дозволяють людям похилого віку продовжувати навчання, брати участь у тренінгах з цифрової грамотності та соціальної взаємодії, що підвищує їхню самостійність та соціальну залученість.

Соціальна підтримка людей похилого віку реалізується через комплекс взаємопов'язаних форм та механізмів, спрямованих на забезпечення матеріальної стабільності, фізичного і психічного здоров'я, соціальної активності та інтеграції у суспільне життя. Ефективність надання допомоги значною мірою залежить від координації між державними установами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями, а також від адаптації програм до конкретних потреб пенсіонерів.

Матеріальна підтримка є базовою формою соціальної допомоги. Основним механізмом є державне пенсійне забезпечення, що здійснюється через Пенсійний фонд України з урахуванням трудового стажу, рівня внесків

та індивідуальних соціальних обставин. Крім основної пенсії, держава надає адресні допомоги та надбавки, наприклад, для малозабезпечених пенсіонерів, ветеранів та осіб з інвалідністю. Так, пенсіонери, які проживають у гірських районах або прифронтових територіях, отримують підвищені пенсії та компенсації на оплату житлово-комунальних послуг. Механізм реалізації передбачає автоматичне нарахування допомоги через електронну систему Пенсійного фонду та надання відповідного посвідчення для отримання пільг.

Соціальні послуги для людей похилого віку можуть надаватися у стаціонарній формі через пансіонати або будинки для людей похилого віку, а також у мобільній та домашній формі. До основних механізмів реалізації належить організація денних центрів, де пенсіонери отримують харчування, медичний супровід та соціальну взаємодію. Наприклад, у Києві Центр соціальних послуг «Довіра» надає денний догляд для маломобільних осіб, включаючи контроль прийому ліків, фізичні вправи та психологічну підтримку. Важливим механізмом є мобільні соціальні служби, які здійснюють виїзди до віддалених сіл, забезпечуючи доставку продуктів, ліків та надання консультацій соціальних працівників.

Пільги та компенсації реалізуються через законодавчо встановлені преференції та автоматичні механізми нарахування. До них належать безкоштовний або пільговий проїзд у громадському транспорті, знижки на оплату комунальних послуг, пільгове медичне обслуговування та доступ до культурних закладів. Так, у Львові пенсіонери, які користуються громадським транспортом, отримують безкоштовні проїзні квитки, а щомісячні компенсації за електроенергію та газ нараховуються автоматично через систему «Соціальна картка громадянина». Реалізація цих пільг передбачає як оформлення необхідних документів (пенсійне посвідчення, пільгова картка), так і інтеграцію з цифровими платформами для автоматичного нарахування.

Програми соціальної інтеграції та активного довголіття є ще однією важливою формою підтримки. Вони передбачають організацію навчальних

курсів, культурних заходів та фізичної активності, спрямованих на підтримку психічного та соціального здоров'я пенсіонерів. Наприклад, проєкт «Університет третього віку» у Харкові надає можливість відвідувати лекції з комп'ютерної грамотності, мовних курсів та психологічного консультування, що сприяє збереженню соціальної активності та розширенню кола соціальних контактів. Механізм реалізації включає як офлайн-заняття, так і онлайн-платформи, що особливо актуально для маломобільних осіб.

Особливе значення має комплексний міжвідомчий підхід, який передбачає спільну роботу державних органів, місцевого самоврядування та громадських організацій. Наприклад, у рамках програми підтримки маломобільних пенсіонерів у Чернігові соціальні служби, медичні заклади та волонтерські організації координують доставку продуктів, ліків та психологічне консультування на дому. Така інтеграція дозволяє одночасно задовольнити матеріальні, медичні та соціальні потреби, підвищуючи ефективність підтримки та забезпечуючи гідний рівень життя осіб похилого віку.

Соціальна підтримка людей похилого віку в Україні, незважаючи на наявність державних програм, пільг та ініціатив громадських організацій, стикається з низкою системних проблем, що знижують ефективність її реалізації та ускладнюють доступ до необхідних послуг. Однією з основних проблем є недостатнє фінансування соціальних програм, що призводить до обмеженого охоплення пенсіонерів матеріальною допомогою та соціальними послугами. Так, розмір базової пенсії часто не відповідає реальному рівню витрат на житло, харчування та медичне обслуговування, що особливо відчутно для осіб з низьким доходом або мешканців віддалених територій.

Ще однією проблемою є обмежена доступність соціальних послуг, особливо у сільській місцевості та малих містах. Відсутність денних центрів, соціальних працівників на місцях та мобільних служб ускладнює отримання допомоги маломобільними або тяжкохворими пенсіонерами. Брак кадрового забезпечення соціальних установ, низький рівень підготовки фахівців та

недостатнє використання сучасних цифрових технологій додатково ускладнюють надання комплексної підтримки.

Соціальна ізоляція та низька цифрова грамотність людей похилого віку також залишаються серйозними викликами. Багато пенсіонерів не можуть скористатися онлайн-послугами, такими як оформлення компенсацій, запис до медичних закладів або участь у навчальних програмах, що обмежує їхню соціальну інтеграцію та доступ до ресурсів. Крім того, недостатня координація між державними органами, місцевим самоврядуванням і громадськими організаціями призводить до дублювання зусиль або пропуску певних категорій населення.

Перспективи удосконалення надання соціальної допомоги полягають у комплексному підході, який поєднує модернізацію фінансових механізмів, розширення доступу до соціальних послуг та підвищення якості управління. Зокрема, важливим напрямом є збільшення фінансування пенсій та адресної допомоги, створення умов для індексації виплат з урахуванням інфляції та вартості базових потреб. Розширення мережі денних центрів, впровадження мобільних соціальних служб та підготовка висококваліфікованих соціальних працівників сприятиме підвищенню доступності та якості надання послуг.

Важливим напрямом є використання цифрових технологій для забезпечення доступу до соціальних та медичних послуг, створення електронних платформ для реєстрації та контролю соціальних виплат, дистанційного навчання та участі у програмах активного довголіття. Наприклад, впровадження електронних соціальних карток, мобільних додатків для запису на прийом до соціальних центрів та онлайн-курсів для пенсіонерів дозволить значно підвищити ефективність допомоги та охоплення населення.

Крім того, перспективним є розвиток міжвідомчої взаємодії та партнерства між державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та волонтерськими об’єднаннями. Координація дій на рівні держави та місцевих громад дозволяє уникати дублювання

ресурсів, ефективно реагувати на потреби різних категорій пенсіонерів та забезпечувати комплексну підтримку, включаючи матеріальну, соціальну, медичну та психологічну допомогу.

Підсумовуючи, удосконалення системи соціальної підтримки людей похилого віку потребує інтегрованого підходу, що поєднує фінансову стабільність, розширення соціальних послуг, цифрову трансформацію та міжвідомчу координацію. Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню ефективності соціальної допомоги, покращенню якості життя пенсіонерів та забезпеченню їхньої активної участі у соціальному та культурному житті суспільства.

Аналіз видів, форм та механізмів соціальної підтримки людей похилого віку дозволяє зробити висновок про багаторівневий та комплексний характер надання допомоги цій соціально вразливій групі населення. Матеріальна допомога, що реалізується через пенсії, адресні виплати та надбавки, забезпечує базовий рівень життєвого забезпечення та покриває основні витрати на житло, комунальні послуги та харчування. Надання соціальних послуг у стаціонарній та домашній формі, включаючи денні центри, мобільні соціальні служби та догляд на дому, сприяє збереженню автономності, фізичного і психічного здоров’я та соціальної активності пенсіонерів. Пільги та компенсації, зокрема безкоштовний або пільговий проїзд, зниження тарифів на комунальні послуги та пільгове медичне обслуговування, дозволяють зменшити фінансове навантаження та забезпечити доступність соціальної підтримки.

Програми інтеграції та активного довголіття, такі як освітні курси, культурні заходи та фізична активність, сприяють збереженню соціальної та психологічної активності пенсіонерів і підтримують їх участь у суспільному житті. Міжвідомчий підхід, що включає взаємодію державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, забезпечує комплексне задоволення потреб пенсіонерів, координує ресурси та підвищує ефективність соціальної допомоги.

Водночас дослідження виявило низку проблем у наданні допомоги людям похилого віку, серед яких недостатнє фінансування соціальних програм, обмежена доступність соціальних послуг у віддалених регіонах, низька цифрова грамотність пенсіонерів та недостатня координація між суб’єктами соціальної підтримки. Перспективними напрямами удосконалення системи соціальної допомоги є підвищення фінансування та індексації виплат, розширення мережі соціальних послуг, впровадження цифрових технологій для доступу до послуг, а також розвиток комплексної міжвідомчої взаємодії, що забезпечує одночасне задоволення матеріальних, медичних, соціальних та психологічних потреб людей похилого віку.

2.3. Дослідження проблем і бар'єрів у реалізації права на соціальну допомогу для вразливих груп

У сучасних соціально-економічних умовах питання забезпечення права на соціальну допомогу набуває особливої актуальності, оскільки воно безпосередньо пов’язане з функціонуванням соціальної держави та гарантуванням базових прав людини. Соціальна допомога виступає важливим інструментом подолання нерівності та підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Як зазначає Анпілогова Б. Ю., соціальний захист є «особливим соціально-правовим феноменом», що поєднує правові та соціальні механізми підтримки населення [1]. Це підкреслює комплексний характер проблеми та необхідність її системного аналізу.

Однією з ключових проблем реалізації права на соціальну допомогу є недосконаліть механізмів функціонування системи соціального захисту. За визначенням Буряк Т. С., соціальний захист включає «сукупність економічних, правових та організаційних заходів» [3], однак на практиці ці заходи не завжди узгоджені між собою. Внаслідок цього виникають

труднощі у доступі до допомоги, затримки у її наданні та зниження ефективності соціальних програм.

Суттєвим бар'єром є також складність адміністративних процедур. Для отримання соціальної допомоги необхідно проходити складні бюрократичні процедури, що включають підтвердження статусу, подання численних документів та тривале очікування рішень. Як зазначає Приходько А. О., механізми підтримки вразливих груп характеризуються наявністю «проблем та викликів», пов'язаних із організаційною складністю системи [11]. Це призводить до того, що значна частина осіб не може реалізувати своє право на допомогу в повному обсязі.

Важливою проблемою є недостатня адресність соціальної допомоги. Поплавська О. М. підкреслює, що соціальний захист повинен забезпечувати соціальну безпеку людини [10], однак у реальній практиці ресурси розподіляються не завжди ефективно. Часто допомога надається не тим категоріям населення, які її найбільше потребують, що знижує результативність державної політики.

Окрему увагу слід приділити проблемі недостатнього фінансування соціальної сфери. Обмеженість бюджетних ресурсів негативно впливає на обсяг і якість соціальної допомоги. Як зазначає Мартинюк Л. В., соціальна допомога в умовах трансформаційної економіки стикається з труднощами забезпечення стабільного фінансування [8]. Це проявляється у низькому рівні виплат та обмеженому доступі до соціальних послуг.

Суттєвим бар'єром виступає також низький рівень поінформованості населення. За словами Даниленко І. І., соціальна допомога передбачає не лише надання ресурсів, але й забезпечення доступу до інформації про них [4]. Відсутність належної інформаційної підтримки призводить до того, що громадяни не знають про свої права або не можуть ними скористатися.

Проблеми реалізації права на соціальну допомогу значною мірою пов'язані з інституційними недоліками. Карпенко С. В. зазначає, що ефективність соціального захисту залежить від його інституційного

забезпечення [5]. Недостатня координація між державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями призводить до дублювання функцій або, навпаки, до прогалин у наданні допомоги.

Особливого значення набувають соціально-психологічні бар'єри. Особи, які належать до вразливих груп, часто стикаються зі стигматизацією, що знижує їхню готовність звертатися за допомогою. Ковальчук В. П. наголошує на важливості соціальної інклюзії та підтримки таких груп [6], однак на практиці цей принцип реалізується недостатньо.

У сучасних умовах воєнного стану проблеми значно загострюються. Спіріна Т. П. та інші дослідники підкреслюють важливість гуманітарних програм допомоги вразливим групам у період кризи [17]. Проте зростання кількості отримувачів допомоги створює додаткове навантаження на систему соціального захисту, що ускладнює її функціонування.

Важливу роль у подоланні бар'єрів відіграють недержавні організації. Холодинська С. М. та Єрмолаєва Т. Г. зазначають, що такі організації є важливими суб'єктами соціальної допомоги [19], однак їхня діяльність потребує кращої координації з державними структурами. Волонтерська допомога також відіграє значну роль, що підкреслюється у дослідженні Бориченка К. В. [2].

Для узагальнення основних проблем і бар'єрів доцільно представити їх у таблиці:

Проблеми	**Характеристика**	**Наслідки**
Бюрократичні процедури	Складність оформлення допомоги	Обмеження доступу
Недостатня адресність	Неефективний розподіл ресурсів	Зниження результативності
Обмежене фінансування	Недостатність бюджетних коштів	Низький рівень допомоги
Низька поінформованість	Відсутність доступу до інформації	Нереалізація прав
Інституційні	Недостатня	Дублювання або

Проблеми	Характеристика	Наслідки
проблеми	координація органів	прогалини
Соціальна стигматизація	Негативне ставлення до отримувачів	Відмова від допомоги
Воєнні виклики	Зростання кількості вразливих осіб	Перевантаження системи

Таким чином, дослідження показує, що проблеми реалізації права на соціальну допомогу мають комплексний характер і потребують системного вирішення. Вони пов’язані як із недосконалістю державної політики, так і з економічними та соціальними чинниками. Як підкреслює Крюков О. І., соціальна політика є необхідною умовою функціонування соціальної держави [7], тому її вдосконалення має стати пріоритетним напрямом розвитку. Важливим є також впровадження інноваційних підходів до надання соціальних послуг, що зазначається у працях Реута А. Г. [12], а також розвиток міждисциплінарної взаємодії, про що пишуть Спіріна Т. П. та ін. [16].

Отже, подолання існуючих бар’єрів можливе лише за умови комплексного підходу, що передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення ефективності управління, забезпечення належного фінансування та розвиток соціальної інклюзії.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Основні напрями оптимізації механізмів надання соціальної допомоги (адресність, прозорість, цифровізація)

Удосконалення системи соціальної допомоги вразливим групам населення є важливим завданням сучасної соціальної політики держави, що зумовлено необхідністю підвищення ефективності соціального захисту та забезпечення рівного доступу громадян до соціальних послуг. У науковій літературі наголошується, що соціальна політика повинна забезпечувати стабільність суспільства та реалізацію прав громадян. Зокрема, Крюков О. І. зазначає, що соціальна політика є «необхідною умовою функціонування соціальної держави» [7], що підкреслює значення системних змін у сфері соціальної допомоги.

Одним із ключових напрямів удосконалення є підвищення адресності соціальної допомоги. Сучасна система соціального захисту потребує більш точного визначення осіб, які дійсно потребують підтримки, з метою ефективного використання ресурсів. Як підкреслює Приходько А. О., механізми підтримки вразливих груп повинні враховувати актуальні «проблеми та виклики» соціальної політики [11]. Це передбачає впровадження сучасних підходів до оцінки потреб населення, зокрема використання соціального інспектування, аналізу доходів та умов життя. Адресність дозволяє зосередити ресурси на тих категоріях громадян, які перебувають у найскладніших життєвих обставинах, що сприяє зменшенню соціальної нерівності.

Важливим аспектом є також забезпечення прозорості системи соціальної допомоги. Прозорість передбачає відкритість інформації про порядок надання допомоги, критерії її призначення та використання

бюджетних коштів. Як зазначає Карпенко С. В., ефективність соціального захисту значною мірою залежить від його інституційного забезпечення [5]. Недостатня прозорість може сприяти виникненню корупційних ризиків та знижувати довіру громадян до державних інституцій. Тому важливим є впровадження електронних реєстрів отримувачів допомоги, відкритих баз даних та систем моніторингу соціальних виплат.

Цифровізація соціальної допомоги виступає одним із найбільш перспективних напрямів її модернізації. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє спростити процедури отримання допомоги, зменшити бюрократичні бар'єри та підвищити оперативність прийняття рішень. Даниленко І. І. підкреслює, що соціальна допомога має включати сучасні механізми організації та управління [4]. Запровадження електронних сервісів, онлайн-платформ для подання заяв та автоматизованих систем обробки даних дозволяє значно підвищити ефективність соціальної політики.

Удосконалення системи соціальної допомоги також передбачає розвиток міжвідомчої взаємодії. Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. та Карпенко О. Г. наголошують на важливості «міждисциплінарної взаємодії у наданні соціальних послуг» [16]. Координація діяльності різних суб'єктів соціальної допомоги – державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій – дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення соціальних проблем. Це сприяє підвищенню якості послуг та уникненню дублювання функцій.

Не менш важливим напрямом є розвиток інноваційних форм соціальної допомоги. Реут А. Г. зазначає, що система соціальних послуг повинна враховувати «новітні тенденції та інновації» [12]. Це включає впровадження кейс-менеджменту, індивідуального підходу до клієнта, а також розвиток соціальних послуг на рівні територіальних громад. Застосування таких підходів дозволяє більш ефективно реагувати на потреби вразливих груп населення.

Значну роль у вдосконаленні системи соціальної допомоги відіграє розвиток соціальної інклюзії. Ковальчук В. П. підкреслює важливість забезпечення рівних можливостей для всіх громадян [6]. Соціальна інклюзія передбачає не лише надання матеріальної допомоги, але й створення умов для активної участі вразливих груп у суспільному житті. Це включає доступ до освіти, працевлаштування, медичних послуг та інших соціальних ресурсів.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває вдосконалення гуманітарних програм допомоги. Спіріна Т. П. та інші дослідники зазначають необхідність розвитку «гуманітарних програм допомоги вразливим групам населення» [17]. Це передбачає швидке реагування на кризові ситуації, забезпечення внутрішньо переміщених осіб та інших постраждалих категорій населення необхідними ресурсами.

Важливим елементом модернізації є також розвиток співпраці з недержавними організаціями. Холодинська С. М. та Єрмолаєва Т. Г. підкреслюють роль таких організацій як суб’єктів соціальної допомоги [19]. Їхня діяльність дозволяє доповнювати державні програми, забезпечувати оперативну підтримку та залучати додаткові ресурси. Волонтерська допомога, про яку пише Бориченко К. В. [2], також є важливим компонентом сучасної системи соціального захисту.

Узагальнення основних напрямів удосконалення системи соціальної допомоги представлено у таблиці:

Напрям удосконалення	**Сутність**	**Очікуваний результат**
Адресність	Точне визначення потреб отримувачів	Ефективний розподіл ресурсів
Прозорість	Відкритість інформації та контроль	Зниження корупції, довіра
Цифровізація	Використання IT-технологій	Спрощення процедур
Міжвідомча взаємодія	Координація суб’єктів допомоги	Комплексний підхід
Інновації	Нові методи соціальної	Підвищення

Напрям удосконалення	Сутність	Очікуваний результат
	роботи	ефективності
Соціальна інклюзія	Рівний доступ до ресурсів	Інтеграція вразливих груп
Співпраця з НГО	Залучення додаткових ресурсів	Розширення підтримки

Таким чином, удосконалення системи соціальної допомоги вразливим групам населення передбачає комплекс заходів, спрямованих на підвищення її ефективності, доступності та справедливості. Впровадження принципів адресності, прозорості та цифровізації дозволяє оптимізувати механізми надання допомоги та забезпечити більш якісне задоволення потреб населення. Як зазначає Юрків Я. І., надання соціальних послуг є важливим видом професійної діяльності соціального працівника [20], що підкреслює значення людського фактору у реалізації соціальної політики.

Отже, подальший розвиток системи соціальної допомоги має базуватися на поєднанні інноваційних підходів, ефективного управління та соціальної відповідальності держави, що дозволить забезпечити гідний рівень життя для всіх категорій населення.

3.2. Розробка практичних рекомендацій щодо впровадження інноваційних технологій соціальної роботи з вразливими групами

У сучасних умовах розвитку соціальної сфери особливого значення набуває впровадження інноваційних технологій соціальної роботи, які спрямовані на підвищення ефективності надання допомоги вразливим групам населення. Трансформація соціальної політики вимагає переходу від традиційних підходів до більш гнучких, адаптивних та технологічно орієнтованих моделей підтримки. Це обумовлено зростанням кількості соціальних ризиків, ускладненням потреб отримувачів соціальних послуг та необхідністю раціонального використання ресурсів.

Одним із ключових напрямів є впровадження кейс-менеджменту як інноваційної технології соціальної роботи. Такий підхід передбачає індивідуалізацію процесу надання допомоги, коли кожен отримувач соціальних послуг розглядається як окремий випадок із унікальними потребами. Як зазначають Спіріна Т. П. та Бодня А., кейс-менеджмент є ефективним інструментом роботи з вразливими групами, оскільки забезпечує «комплексний підхід до вирішення проблем клієнта» [15]. Це дозволяє координувати різні види допомоги та підвищує результативність соціального супроводу.

Важливою рекомендацією є розвиток цифрових технологій у сфері соціальної роботи. Використання електронних платформ, автоматизованих систем обліку та онлайн-сервісів значно спрощує доступ до соціальних послуг. Цифровізація дозволяє зменшити бюрократичні бар'єри, скоротити час обробки заяв та забезпечити прозорість процесів. Даниленко І. І. підкреслює, що сучасна соціальна допомога повинна включати нові організаційні механізми, що відповідають вимогам часу [4]. У цьому контексті доцільним є створення єдиних електронних реєстрів отримувачів допомоги та впровадження дистанційного консультування.

Ще одним важливим напрямом є розвиток міждисциплінарної взаємодії у соціальній роботі. Складність соціальних проблем вразливих груп потребує залучення фахівців різних галузей, зокрема соціальних працівників, психологів, медиків, юристів. Як зазначають Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. та Карпенко О. Г., ефективність соціальних послуг значною мірою залежить від «міждисциплінарної взаємодії» [16]. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем та підвищити якість соціальної допомоги.

Перспективним напрямом є впровадження технологій соціальної інклюзії, спрямованих на інтеграцію вразливих груп у суспільство. Ковальчук В. П. наголошує на необхідності створення умов для повноцінної участі таких осіб у соціальному житті [6]. Це включає розвиток програм професійної підготовки, підтримку зайнятості, забезпечення доступності

інфраструктури та соціальних послуг. Інклюзивний підхід дозволяє не лише надавати допомогу, а й сприяти самореалізації особи.

Особливу увагу слід приділити розвитку громадоорієнтованих моделей соціальної роботи. Децентралізація системи соціального захисту сприяє активізації ролі територіальних громад у наданні соціальних послуг. Як зазначає Тищенко О. В., сучасні соціальні послуги повинні надаватися безпосередньо у громадах, що забезпечує їх доступність та ефективність [18]. Впровадження таких моделей дозволяє враховувати місцеві потреби та забезпечувати оперативне реагування на соціальні проблеми.

Важливим елементом інноваційного розвитку є використання партнерських підходів у соціальній роботі. Співпраця між державними органами, громадськими організаціями та волонтерами дозволяє значно розширити можливості соціальної допомоги. Холодинська С. М. та Єрмолаєва Т. Г. зазначають, що недержавні організації відіграють важливу роль у наданні соціальної та правової допомоги [19]. Таке партнерство сприяє залученню додаткових ресурсів та підвищує ефективність соціальних програм.

Інноваційні технології соціальної роботи також передбачають впровадження превентивних підходів. Це означає орієнтацію не лише на подолання вже існуючих проблем, але й на їх попередження. Як підкреслює Реут А. Г., сучасна система соціальних послуг повинна враховувати новітні тенденції розвитку [12], серед яких важливе місце займає профілактика соціальних ризиків. Це включає роботу з сім’ями, які перебувають у складних життєвих обставинах, проведення соціально-просвітницьких заходів та раннє виявлення проблем.

У контексті воєнного стану особливого значення набуває впровадження кризових технологій соціальної роботи. Спіріна Т. П. та інші дослідники наголошують на необхідності розвитку гуманітарних програм допомоги [17]. Це включає надання психологічної підтримки, соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб та забезпечення базових потреб

населення. Кризові технології дозволяють оперативно реагувати на надзвичайні ситуації та мінімізувати їх наслідки.

Однією з важливих рекомендацій є підвищення професійної компетентності соціальних працівників. Юрків Я. І. зазначає, що надання соціальних послуг є складною професійною діяльністю, яка потребує високого рівня підготовки [20]. Це передбачає постійне навчання, підвищення кваліфікації та освоєння нових методів роботи. Професійний розвиток кадрів є необхідною умовою ефективного впровадження інноваційних технологій.

Таким чином, розробка практичних рекомендацій щодо впровадження інноваційних технологій соціальної роботи базується на комплексному підході, що включає індивідуалізацію допомоги, цифровізацію, розвиток міждисциплінарної взаємодії, соціальну інклюзію та партнерство між різними суб’єктами соціальної політики. Реалізація цих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності системи соціальної допомоги, покращенню якості соціальних послуг та забезпеченню гідного рівня життя вразливих груп населення.

3.3. Обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності взаємодії суб'єктів надання соціальної допомоги

Ефективність системи соціальної допомоги значною мірою залежить від рівня взаємодії між суб’єктами, які беруть участь у її реалізації. До таких суб’єктів належать державні органи соціального захисту, органи місцевого самоврядування, громадські та благодійні організації, а також міжнародні інституції. У сучасних умовах складності соціальних проблем та зростання кількості вразливих груп населення виникає необхідність удосконалення механізмів їхньої взаємодії. Це обумовлює потребу в розробці обґрунтованих пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності координації дій усіх учасників системи соціальної допомоги.

Однією з ключових пропозицій є посилення міжвідомчої координації діяльності суб'єктів соціальної допомоги. В умовах фрагментованості системи соціального захисту нерідко виникають ситуації дублювання функцій або, навпаки, відсутності належного реагування на потреби населення. Як зазначають Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. та Карпенко О. Г., важливим чинником ефективності є «міждисциплінарна взаємодія у наданні соціальних послуг» [16]. Це означає необхідність створення чітких механізмів обміну інформацією, узгодження дій та розподілу відповідальності між різними структурами.

Важливою пропозицією є впровадження єдиних інформаційних систем та електронних реєстрів отримувачів соціальної допомоги. Цифровізація процесів дозволяє забезпечити оперативний обмін даними між установами, уникнути дублювання соціальних виплат і підвищити прозорість системи. Як зазначає Даниленко І. І., сучасна соціальна допомога повинна базуватися на ефективних організаційних механізмах [4], що включають використання інформаційних технологій. Створення інтегрованих електронних платформ сприятиме підвищенню швидкості прийняття рішень та якості надання послуг.

Наступною важливою пропозицією є розвиток партнерства між державними та недержавними організаціями. Сучасна практика свідчить, що ефективне вирішення соціальних проблем можливе лише за умови залучення широкого кола суб'єктів. Холодинська С. М. та Єрмолаєва Т. Г. підкреслюють, що недержавні організації є важливими учасниками системи соціальної допомоги [19]. Вони забезпечують гнучкість, оперативність та інноваційність у наданні послуг. Розширення співпраці з такими організаціями дозволяє залучати додаткові ресурси та підвищувати ефективність соціальних програм.

Важливим напрямом удосконалення взаємодії є також розвиток механізмів соціального партнерства на рівні територіальних громад. У процесі децентралізації органи місцевого самоврядування отримали ширші повноваження у сфері соціального захисту. Тищенко О. В. зазначає, що

надання соціальних послуг на рівні громад забезпечує їхню доступність та ефективність [18]. У цьому контексті доцільним є створення місцевих координаційних центрів, які б об'єднували діяльність різних суб'єктів та забезпечували комплексний підхід до вирішення соціальних проблем.

Окрему увагу слід приділити підвищенню ролі волонтерського руху у системі соціальної допомоги. Волонтерські організації здатні оперативно реагувати на потреби населення, особливо в умовах кризових ситуацій. Як зазначає Бориченко К. В., волонтерська допомога є важливою складовою системи соціальної підтримки [2]. Залучення волонтерів до реалізації соціальних програм сприяє підвищенню їх ефективності та розширенню охоплення отримувачів допомоги.

Ще однією пропозицією є впровадження стандартизованих протоколів взаємодії між суб'єктами соціальної допомоги. Відсутність чітко визначених процедур часто призводить до неузгодженості дій та втрати часу. Розробка єдиних стандартів надання соціальних послуг та алгоритмів взаємодії дозволить підвищити якість обслуговування та забезпечити дотримання принципів соціальної справедливості.

Важливим аспектом є також розвиток системи моніторингу та оцінювання ефективності взаємодії. Карпенко С. В. зазначає, що ефективність соціального захисту залежить від належного інституційного забезпечення [5]. Впровадження регулярного аналізу результатів діяльності суб'єктів соціальної допомоги дозволяє виявляти проблеми, коригувати політику та підвищувати ефективність використання ресурсів.

Особливого значення набуває підготовка та підвищення кваліфікації кадрів у сфері соціальної роботи. Юрків Я. І. підкреслює, що надання соціальних послуг є професійною діяльністю, яка потребує відповідних компетенцій [20]. Підвищення рівня професійної підготовки працівників сприятиме покращенню комунікації між суб'єктами та підвищенню якості соціальних послуг.

В умовах воєнного стану необхідно також враховувати специфіку взаємодії суб'єктів соціальної допомоги. Зростання кількості вразливих груп

населення потребує швидкого реагування та координації дій. Спіріна Т. П. та інші дослідники наголошують на важливості гуманітарних програм допомоги [17], що реалізуються за участю різних організацій. Це підкреслює необхідність створення ефективних механізмів координації діяльності у кризових умовах.

Таким чином, підвищення ефективності взаємодії суб'єктів надання соціальної допомоги передбачає реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на покращення координації, впровадження сучасних технологій, розвиток партнерства та підвищення професійного рівня кадрів. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності системи соціальної допомоги, забезпеченню її доступності та якості, а також зміцненню соціальної стабільності в суспільстві.

3.4. Прогноз можливих результатів від впровадження запропонованих заходів

Впровадження запропонованих заходів щодо удосконалення системи соціальної допомоги вразливим групам населення має потенціал суттєво підвищити ефективність соціальної політики держави та забезпечити більш якісний рівень соціального захисту. У сучасних умовах трансформації соціально-економічних процесів прогнозування результатів таких змін є важливим етапом наукового обґрунтування реформ. Очікувані результати пов'язані як із підвищенням доступності соціальних послуг, так і з покращенням їх якості, адресності та ефективності використання ресурсів.

Одним із ключових прогнозованих результатів є підвищення рівня адресності соціальної допомоги. Запровадження сучасних механізмів оцінки потреб населення та використання цифрових інструментів дозволить більш точно визначати категорії осіб, які потребують підтримки. Це сприятиме більш ефективному розподілу бюджетних ресурсів і зменшенню випадків нецільового використання соціальних виплат. Як зазначає Приходько А. О., удосконалення механізмів підтримки вразливих груп є відповіддю на існуючі

«проблеми та виклики» соціальної політики [11]. У результаті очікується підвищення соціальної справедливості та зменшення нерівності у суспільстві.

Важливим наслідком реалізації запропонованих заходів стане підвищення прозорості системи соціальної допомоги. Використання електронних реєстрів, відкритих інформаційних платформ і систем моніторингу дозволить забезпечити контроль за наданням соціальних послуг та використанням фінансових ресурсів. Це, у свою чергу, сприятиме зниженню рівня корупційних ризиків і підвищенню довіри громадян до державних інституцій. Карпенко С. В. підкреслює, що ефективність соціального захисту значною мірою залежить від інституційного забезпечення [5], а отже, прозорість є ключовим фактором його розвитку.

Прогнозується, що цифровізація соціальної сфери забезпечить значне спрощення процедур отримання допомоги. Впровадження електронних сервісів дозволить громадянам подавати заяви дистанційно, отримувати консультації онлайн та швидше отримувати рішення щодо призначення допомоги. Даниленко І. І. зазначає, що сучасна соціальна допомога повинна базуватися на ефективних організаційних механізмах [4], що включають цифрові технології. Це сприятиме зменшенню бюрократичних бар’єрів та підвищенню доступності соціальних послуг для всіх категорій населення, зокрема для осіб з обмеженими можливостями та мешканців віддалених територій.

Ще одним важливим результатом є підвищення якості соціальних послуг. Впровадження інноваційних технологій соціальної роботи, таких як кейс-менеджмент, дозволить забезпечити індивідуальний підхід до кожного отримувача допомоги. Як зазначають Спіріна Т. П. та Бодня А., застосування таких технологій забезпечує «комплексний підхід до вирішення проблем клієнта» [15]. Це сприятиме більш ефективному вирішенню соціальних проблем та підвищенню рівня задоволеності отримувачів послуг.

Очікується також покращення координації між суб’єктами соціальної допомоги. Розвиток міжвідомчої взаємодії дозволить уникнути дублювання функцій, забезпечити узгодженість дій та підвищити ефективність

використання ресурсів. Як зазначають Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. та Карпенко О. Г., «міждисциплінарна взаємодія» є важливим чинником ефективності соціальних послуг [16]. Це дозволить створити більш цілісну систему соціального захисту, орієнтовану на потреби громадян.

Прогнозується, що розвиток партнерства між державними та недержавними організаціями сприятиме розширенню можливостей соціальної допомоги. Недержавні організації та волонтерські структури можуть забезпечити оперативне реагування на потреби населення, особливо у кризових ситуаціях. Холодинська С. М. та Єрмолаєва Т. Г. зазначають, що такі організації є важливими суб'єктами соціальної допомоги [19]. Це дозволить підвищити гнучкість системи соціального захисту та забезпечити більш повне охоплення вразливих груп.

У результаті впровадження запропонованих заходів очікується також підвищення рівня соціальної інклюзії. Ковальчук В. П. наголошує на необхідності забезпечення рівних можливостей для всіх громадян [6]. Реалізація інклюзивних підходів сприятиме інтеграції вразливих груп у суспільство, зменшенню рівня соціальної ізоляції та підвищенню їхньої соціальної активності. Це матиме позитивний вплив на розвиток людського потенціалу та економіки в цілому.

Важливим результатом стане підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Завдяки оптимізації механізмів надання соціальної допомоги та впровадженню сучасних технологій управління очікується зменшення адміністративних витрат і підвищення результативності соціальних програм. Буряк Т. С. зазначає, що соціальний захист є системою взаємопов'язаних заходів [3], ефективність яких залежить від раціонального використання ресурсів.

У контексті воєнного стану впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити готовність системи соціальної допомоги до реагування на кризові ситуації. Розвиток гуманітарних програм та механізмів швидкого реагування сприятиме забезпеченню потреб внутрішньо переміщених осіб та інших постраждалих категорій населення. Як зазначають Спіріна Т. П. та

інші дослідники, важливим є розвиток «гуманітарних програм допомоги» [17], що забезпечують підтримку у кризових умовах.

Очікується також підвищення професійного рівня соціальних працівників, що позитивно вплине на якість надання соціальних послуг. Юрків Я. І. підкреслює, що соціальна робота є професійною діяльністю, яка потребує відповідної підготовки [20]. Підвищення кваліфікації кадрів сприятиме впровадженню інноваційних підходів та покращенню взаємодії з отримувачами допомоги.

Загалом прогнозується, що впровадження запропонованих заходів призведе до формування більш ефективної, прозорої та орієнтованої на потреби населення системи соціальної допомоги. Це сприятиме підвищенню рівня соціальної захищеності громадян, зміцненню довіри до держави та забезпеченню соціальної стабільності. Як зазначає Крюков О. І., соціальна політика є необхідною умовою функціонування соціальної держави [7], а отже, її вдосконалення має стратегічне значення.

Таким чином, реалізація запропонованих заходів має комплексний позитивний ефект, який охоплює соціальну, економічну та інституційну сфери. Очікувані результати свідчать про доцільність впровадження інноваційних підходів у соціальній роботі та необхідність подальшого розвитку системи соціальної допомоги в Україні.

Завдання дослідження:

6. Проаналізувати нормативно-правову базу України, яка регулює надання соціальної допомоги та соціальних послуг визначеним категоріям суб'єктів, та виокремити її сильні та слабкі сторони.

7. Провести аналіз поточної практики та організаційних механізмів надання соціальної допомоги та послуг обраній групі суб'єктів та оцінити їхню адресність і якість.

8. Виявити основні проблеми та бар'єри, які ускладнюють доступ вразливих груп до соціальних послуг та сприяють поглибленню їхньої маргіналізації.

9. Розробити конкретні, науково обґрунтовані рекомендації щодо впровадження інноваційних соціальних послуг та кризових технологій, спрямованих на реінтеграцію суб'єктів у стані кризи та запобігання соціальному виключенню.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження проблем і бар’єрів у реалізації права на соціальну допомогу для вразливих груп населення встановлено, що сучасна система соціального захисту в Україні перебуває у стані трансформації та потребує подальшого вдосконалення. Соціальна допомога

виступає ключовим інструментом державної соціальної політики, спрямованим на забезпечення гідного рівня життя населення та підтримку осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Водночас її ефективність значною мірою залежить від рівня організації, ресурсного забезпечення та узгодженості діяльності суб'єктів соціальної сфери.

У ході роботи було з'ясовано, що соціальна вразливість є комплексною категорією, яка охоплює економічні, соціальні, правові та психологічні аспекти. Вона формується під впливом різних чинників, серед яких низький рівень доходів, безробіття, стан здоров'я, соціальна ізоляція, наслідки воєнних дій та інші обставини. Вразливі групи населення потребують особливої уваги з боку держави, оскільки їхні можливості самостійно подолати життєві труднощі є обмеженими. У цьому контексті соціальна допомога виступає важливим механізмом забезпечення соціальної справедливості та рівності.

Аналіз теоретичних підходів до визначення соціальної допомоги показав, що вона є складною системою заходів матеріального, організаційного та соціального характеру. Як зазначає Буряк Т. С., соціальний захист включає сукупність економічних, правових та організаційних заходів, що підтверджує його багатокомпонентний характер. Соціальна допомога виконує низку важливих функцій, серед яких компенсаторна, захисна, інтеграційна та превентивна, що дозволяє забезпечувати комплексну підтримку населення.

У процесі дослідження було виявлено, що сучасна система соціальної допомоги в Україні стикається з низкою проблем. До основних із них належать бюрократичні бар'єри, складність процедур отримання допомоги, недостатній рівень фінансування, низька адресність соціальних виплат та нерівномірний доступ до послуг у різних регіонах. Приходько А. О. зазначає, що система підтримки вразливих груп характеризується наявністю проблем та викликів, що ускладнюють її ефективне функціонування. Виявлені

проблеми свідчать про необхідність реформування системи соціального захисту.

Важливим аспектом є також недостатня координація між суб'єктами надання соціальної допомоги. Взаємодія між державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями не завжди є ефективною, що призводить до дублювання функцій або прогалин у наданні послуг. Як зазначають Спіріна Т. П., Лехолетова М. М. та Карпенко О. Г., ефективність соціальних послуг залежить від міждисциплінарної взаємодії. Це підкреслює необхідність удосконалення механізмів координації діяльності різних інституцій.

У роботі було обґрунтовано необхідність впровадження інноваційних технологій соціальної роботи, які сприяють підвищенню ефективності соціальної допомоги. Зокрема, кейс-менеджмент, цифровізація процесів, розвиток електронних сервісів та використання інформаційних технологій дозволяють оптимізувати надання соціальних послуг. Даниленко І. І. наголошує на важливості сучасних організаційних підходів у системі соціальної допомоги, що підтверджує актуальність впровадження інновацій.

Особливу увагу було приділено напрямам удосконалення системи соціальної допомоги, серед яких ключовими визначено підвищення адресності, забезпечення прозорості та розвиток цифровізації. Реалізація цих напрямів дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів, зменшити рівень корупційних ризиків та забезпечити доступність соціальних послуг для населення. Карпенко С. В. підкреслює важливість інституційного забезпечення соціального захисту, що є основою для реалізації зазначених змін.

У результаті дослідження було розроблено практичні рекомендації щодо впровадження інноваційних технологій соціальної роботи. До них належать розвиток міждисциплінарної взаємодії, залучення недержавних організацій, впровадження цифрових платформ та підвищення професійної компетентності соціальних працівників. Холодинська С. М. та Єрмолаєва Т.

Г. зазначають, що недержавні організації відіграють важливу роль у системі соціальної допомоги [19], що підтверджує доцільність розвитку партнерства.

Окремо було обґрунтовано пропозиції щодо підвищення ефективності взаємодії суб'єктів соціальної допомоги. Зокрема, визначено необхідність створення єдиних інформаційних систем, удосконалення механізмів координації та впровадження стандартизованих протоколів взаємодії. Це сприятиме підвищенню якості соціальних послуг та забезпеченню комплексного підходу до вирішення соціальних проблем.

Прогноз результатів впровадження запропонованих заходів показав, що вони мають позитивний вплив на розвиток системи соціальної допомоги. Очікується підвищення рівня адресності, прозорості та доступності соціальних послуг, покращення якості обслуговування населення та зниження рівня соціальної нерівності. Ковальчук В. П. наголошує на важливості соціальної інклюзії [6], що є одним із ключових результатів впровадження інноваційних підходів.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що система соціальної допомоги в Україні потребує комплексного вдосконалення, яке має базуватися на поєднанні інноваційних технологій, ефективного управління та міжвідомчої взаємодії. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню рівня соціальної захищеності населення, зміцненню довіри до державних інституцій та забезпеченню сталого розвитку суспільства. Як зазначає Крюков О. І., соціальна політика є «необхідною умовою функціонування соціальної держави» [7], що визначає стратегічне значення її вдосконалення.

Отже, досягнення ефективної системи соціальної допомоги можливе лише за умови системного підходу, що передбачає узгодженість дій усіх суб'єктів, впровадження інноваційних технологій та орієнтацію на потреби людини. Це забезпечить створення сучасної моделі соціального захисту, здатної ефективно реагувати на виклики сьогодення та гарантувати гідний рівень життя для всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анпілогова Б. Ю. Соціальний захист як особливий соціально-правовий феномен. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. С. 21–22.

2. Бориченко К. В. та ін. До питання про надання волонтерської допомоги вразливим групам населення в системі соціальної підтримки. Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2024. № 3 (72). С. 146.

3. Буряк Т. С. Соціальний захист населення: теорія і практика. Львів: Видавництво Львівського університету, 2019. 254 с.

4. Даниленко І. І. Соціальна допомога та соціальна підтримка: теоретико-методологічні аспекти. Київ: НАДУ, 2020.

5. Карпенко С. В. Соціальний захист та його інституційне забезпечення в Україні. Одеса: Фенікс, 2018.

6. Ковальчук В. П. Соціальна інклюзія та підтримка вразливих груп. Черкаси: ЧНУ, 2021.

7. Крюков О. І. Соціальна політика як необхідна умова функціонування соціальної держави. Актуальні проблеми державного управління. 2010. № 1. С. 31–37.

8. Мартинюк Л. В. Соціальна допомога в умовах трансформаційної економіки. Київ: Центр соціальних досліджень, 2019.

9. Мірошниченко І. В. Проблеми соціальної підтримки людей похилого віку в Україні. Соціальна робота в Україні. 2022.

10. Поплавська О. М. Соціальний захист в системі забезпечення соціальної безпеки людини. Український економічний часопис. 2025.

11. Приходько А. О. Механізм підтримки соціально вразливих груп населення в Україні: проблеми та виклики. Економіка і суспільство. 2024.

12. Реут А. Г. Система соціальних послуг для вразливих верств населення: новітні тенденції та інновації. Демографія та соціальна економіка. 2008. № 1. С. 190–200.

13. Сінчук С., Малюха Л. Право вразливих груп населення на соціальні пільги: проблеми реалізації. Університетські наукові записки. 2024.

14. Скочко М. Організація і здійснення соціальної допомоги вразливим верствам населення України: від філантропії до професіоналізму. Історико-педагогічний альманах. 2020. № 1.

15. Спіріна Т. П., Бодня А. Кейс-менеджмент у роботі з вразливими групами населення. Humanitas. 2023. № 2. С. 145–150.

16. Спіріна Т. П., Лехолетова М. М., Карпенко О. Г. Міждисциплінарна взаємодія у наданні соціальних послуг вразливим групам населення. 2025.

17. Спіріна Т. П., Лехолетова М. М., Лях Т. В. Гуманітарні програми допомоги вразливим групам населення в умовах воєнного часу в Україні. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2025. № 1 (56). С. 228–233.

18. Тищенко О. В., Черноус С. М. Підтримане проживання та догляд вдома як базові соціальні послуги, що надаються вразливим категоріям населення у територіальних громадах в Україні. Право і суспільство. 2025. № 5. С. 132–140.

19. Холодинська С. М., Єрмолаєва Т. Г. Недержавні організації як суб’єкт соціальної та правової допомоги вразливим групам населення в умовах воєнного стану. Психологія та соціальна робота. 2025. № 2. С. 191–199.

20. Юрків Я. І. Надання соціальних послуг вразливим категоріям населення як вид професійної діяльності соціального працівника. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2022. № 1 (2). С. 178–191.